

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ КОНКУРЕНЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ У СВІТЛІ ТЕОРІЇ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗМІН

У статті досліджено характер конкурентних відносин в економіці України, їхня динаміка протягом останніх років. З'ясовано окремі особливості функціонування інституту конкуренції. З урахуванням ключових досягнень теорії інституційних змін визначено таких суб'єктів розвитку інституту конкуренції, як держава та споживачі, їхню мотивацію та обставини, що перешкоджають ефективним змінам. Обґрунтовано залежність розвитку інституту конкуренції від успішності підтримки на державному рівні інших ринкових інститутів, у першу чергу підприємництва та власності. Запропоновано безпосередні напрями вдосконалення інституту конкуренції в Україні.

Ключові слова: конкуренція; інститут конкуренції; інституційні зміни.

Постановка проблеми. Конкуренція як відносини та як інститут є однією з важливих характеристик ринкової економічної системи. Сучасні ринки окремих товарів і послуг є доволі далекими від стану досконалої конкуренції, але всім з них, за рідкісним винятком, властивий певний рівень конкурентних відносин.

Про конкуренцію як рушійну силу економічного розвитку першими почали казати представники класичної школи політекономії. Розуміючи конкуренцію як суперництво, класики зазначали кілька важливих напрямів її впливу на економічні відносини. Вона забезпечує наближення ринкових цін товарів до їхнього природного рівня, тобто, за висловом Д. Рікардо, «установлює мінову вартість товарів на такому рівні, на якому після виплати заробітної плати та покриття всіх інших витрат залишок вартості в кожній галузі буде пропорційний вартості витраченого капіталу» [1]. В умовах конкуренції не лише ціни дорівнюють їхньому природному рівню, але й заробітна плата, прибуток і рента. Торгова конкуренція, продовжує Д. Рікардо, розподіляє гроші між окремими країнами світу в пропорціях, що відповідають природному обміну, який би мав місце, якщо б торгівля здійснювалася без використання грошей [1].

Маржиналісти, неокласики сприймали як оптимальний такий стан ринку, за якого і виробники, і споживачі можуть без перешкод конкурувати один з одним. При цьому вони докладно розглядали особливості встановлення рівноваги на ринках монополії, олігополії, але саме досконала конкуренція визначалася такою, що забезпечує оптимальний розподіл ресурсів та є найбільш типовим станом ринку.

У першій половині ХХ ст. економічна наука була збагачена теоріями недосконалої (Дж. Робінсон) та монополістичної (Е. Чемберлін) конкуренції. Дж. Кейнс

та його послідовники здійснювали макроекономічне моделювання, виходячи з того, що характерними рисами ринків є негнучкість цін та неоднорідність товарів. Представники інституційного напрямку відмовилися як від припущення щодо повної раціональності суб'єктів економічних відносин, так і від припущення щодо ідеально конкурентного середовища, у якому здійснюється їхня взаємодія. Ситуація недосконалої конкуренції розглядається вже не як відхилення від нормального стану, а як типова для ринків. Деякі науковці протягом ХХ ст. (Й. Шумпетер, Д. Гелбрейт), наголошували на перевагах монополій, які з'явилися не в результаті отримання привілеїв, а внаслідок вищої ефективності виробництва та схильності до інновацій.

Отже, еволюція ринкових відносин примушує науковців приділяти дедалі більше уваги дослідженню конкурентних відносин між суб'єктами на ринках монополістичної конкуренції та олігополії, а також особливостям функціонування монополій. Проблема конкуренції розглядається з позицій окремої фірми та її конкурентної стратегії, із позицій взаємодії фірм на ринках, яким властива певна ринкова ситуація, а також із позицій держави, яка створює сприятливе або несприятливе для становлення конкуренції середовище та здійснює відповідну регуляторну політику. Більшість економістів не заперечує, що конкуренція є тим механізмом, який створює стимули для нововведень, сприяє більш ефективному розподілу ресурсів та зростанню добробуту населення. Тож актуальним є дослідження характеру конкурентних відносин в Україні, особливостей становлення інституту конкуренції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Це дослідження здійснюється в контексті теорій конкуренції та інституційних змін. Чимало зарубіжних та укра-

їнських науковців приділяють увагу проблемам конкуренції. Обговорюються питання функціонування природних монополій та можливостей урегулювання їхньої діяльності (П. Клайд, Л. Г. Кузьменко, Дж. Ордовер, Р. Пітман), стан конкурентного середовища на ринках різних типів та фактори його формування (В. Д. Базилевич, А. Д. Герасименко, О. О. Костусев), проблеми конкурентної політики (М. Бехайм, В. Д. Лагунін) та законодавства з регулювання конкуренції (К. Лі). Тема стимулювання конкуренції в Україні розглядається як із позицій підвищення ефективності заходів, що здійснюються за фактом різноманітних порушень відповідного законодавства, так і з позицій створення економічних, правових, соціальних передумов для посилення конкуренції на ринку.

У теорії інституційних змін основоположними є роботи Т. Веблена, К. Айреса, П. Буша, Д. Норта. Визначені ними закономірності щодо еволюції інститутів дають можливість проаналізувати проблеми та перспективи становлення інституту конкуренції в Україні.

Постановка завдання. Метою статті є визначення напрямів удосконалення інституту конкуренції в Україні, суб'єктів відповідних інституційних змін, їхніх мотивів та інструментів. У роботі розглядається стан та динаміка конкурентних відносин, специфічні риси функціонування інституту конкуренції в нашій країні, розкривається сутність теорії інституційних змін та напрями розвитку інституту конкуренції, виходячи із закономірностей щодо причин та характеру еволюції інститутів.

Виклад основного матеріалу. Розвиток ринкових інститутів в Україні є повільним і суперечливим. Це стосується всіх базових інститутів ринкової економіки: власності, підприємництва, конкуренції. Нетривалі періоди економічного зростання, що мали місце

за останні двадцять п'ять років, та певні структурні зрушення поки що не забезпечили суттєвих змін у рівні технологічного розвитку країни та рівні життя населення. Однією з причин цього вважається інституційна організація економіки, яка скоріше стримує, ніж стимулює соціально-економічний розвиток.

Економічна конкуренція як інститут – це формальні правила та неформальні норми, які визначають характер взаємодії між виробниками, що перебувають у відносинах суперництва; виробниками та споживачами, останні з яких виступають реципієнтами інформації та своїм вибором оцінюють конкурентоспроможність виробників; виробниками, споживачами й державою, яка шляхом законодавчих обмежень формує правове поле для дій конкурентів і споживачів один щодо одного. Ефективність інституту конкуренції традиційно визначається структурою ринків за типом конкуренції, методами конкурування, яким надається перевага. Опосередковано інститут конкуренції впливає на динаміку інвестицій, обсягів виробництва, витрат та якості продукції на окремих ринках та в економіці в цілому.

У звіті Антимонопольного комітету України (АМКУ) за 2014 рік зазначено, що станом на початок 2014 року 12 % підприємств діяли на монополізованих ринках (де частка найбільшого суб'єкта господарювання становить понад 90 %), 25 % – на ринках з ознаками домінування (частка найбільшого суб'єкта господарювання складає 35 %), 16 % – на олігопольних ринках (частка трьох найбільших суб'єктів господарювання перевищує 50 %), 47 % підприємств діяли на ринках із конкурентною структурою [2, с. 6–7]. Значення цих показників за кілька попередніх років представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Структурні передумови конкуренції в економіці України

Тип ринків	Частка підприємств, що діють на ринку певного типу, у загальному обсязі виробництва (у % на початок року)							
	2005 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Монопольні ринки	8,9	5,7	6,5	8,5	7,2	7,2	7,5	11,8
Ринки з ознаками домінування	22,1	25,6	22,6	30,7	27,6	25,9	29,9	25,4
Олігопольні ринки	13,6	12	16,6	12,5	15,4	17,7	16,9	15,4
Ринки з конкурентною структурою	55,4	56,7	54,3	48,3	49,8	49,2	45,7	47,5

Джерело: [2–7].

За даними таблиці ситуація з рівнем конкуренції на ринках України 2008 року несуттєво відрізнялася від 2005 року, тоді як 2014 року стала помітно гіршою, порівняно з 2008 роком. Частка підприємств, що функціонують на ринках з конкурентною структурою, знижувалася протягом 2008–2010 років та після незначного зростання 2011 року протягом двох наступних років. 2014 року, порівняно з 2008 роком, частка таких підприємств знизилась на 9,2 %. На 6,1 % зросла частка підприємств, що діяли на монополізованих ринках, на 3,4 % – частка підприємств на олігопольних ринках, тоді як частка підприємств, що функціонували на ринках з ознаками домінування, практично відповідає рівню 2008 року, незважаючи на стрибки протягом 2009–2013 років.

Серед розповсюджених неформальних норм, якими керуються українські виробники у взаємодії один з одним та споживачами, можна визначити: зловживання монопольним становищем у вигляді завищення цін та пропозиції низькоякісних товарів і послуг, узгодження дій суб'єктами господарювання, укладання між виробниками та органами влади й місцевого самоврядування антиконкурентних домовленостей, застосування методів недобросовісної конкуренції. Загальна кількість порушень законодавства про захист економічної конкуренції, виявлених АМКУ, мала тенденцію до зростання протягом 2005–2013 років. Зменшення цієї величини майже на 43 % 2014 року, порівняно з 2013 роком, пояснюється не об'єктивним зменшенням правопорушень конкурентного законо-

давства, а скороченням кількості перевірок суб'єктів господарювання в чотири рази [2, с. 4; с. 19].

Станом на 2014 рік частка порушень, пов'язаних зі зловживанням монопольним становищем, складала 42 %; порушень, пов'язаних з антиконкурентними діями влади – 31 %; порушень, пов'язаних із застосуванням заходів недобросовісної конкуренції – 12 %; порушень у вигляді антиконкурентних узгоджених

дій суб'єктів господарювання – 8 %; частка інших порушень – 7 % [2, с. 20].

За оцінками Світового економічного форуму (WEF) за таким показником, як ефективність ринків товарів, Україна посіла 106-те місце зі 144 країн 2015 року (чотири бали із семи). Динаміку значень деяких складових цього показника, що характеризують стан конкуренції, представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка показників стану конкуренції в Україні за оцінкою MEF

Показники стану конкуренції	2008–2009 рр.		2011–2012 рр.		2014–2015 рр.		2015–2016 рр.	
	балів із 7	місце зі 134	балів із 7	місце зі 142	балів із 7	місце зі 144	балів із 7	місце зі 144
Інтенсивність місцевої конкуренції	4,4	105	4	120	4,7	101	4,7	99
Ефективність антимонопольної політики	3,3	96	2,8	136	3	136	2,7	136

Джерело: [8–11].

За даними таблиці, розрахованими за результатами опитувань, інтенсивність конкуренції за два останні роки оцінюється дещо вище, ніж у 2008 та 2011 роках, тоді як ефективність антимонопольної політики має стабільно низькі оцінки.

Для порівняння розглянемо аналогічні показники станом на 2015 рік в інших країнах Східної Європи, які, аналогічно нашій країні, пройшли через процес

трансформації, але результати якого значно успішніші (див. табл. 3). Справедливості заради слід згадати про країни, у яких ВВП на душу населення в кілька разів перевищує український, але при цьому показники розвитку конкуренції аналогічні вітчизняним. Але для цих країн характерні інші переваги, яких Україна не має на сьогодні.

Таблиця 3

Показники стану конкуренції в деяких країнах Східної Європи 2015 року за оцінкою MEF

Показники стану конкуренції	Польща		Словаччина		Чехія		Словенія	
	балів із 7	місце зі 144	балів із 7	місце зі 144	балів із 7	місце зі 144	балів із 7	місце зі 144
Інтенсивність місцевої конкуренції	5,3	48	5,5	27	5,7	14	5,1	64
Ефективність антимонопольної політики	4	50	3,6	94	4,1	39	3,8	66

Джерело: [11].

Результати оцінки динаміки конкурентної ситуації в Україні, що здійснюються АМКУ та Світовим економічним форумом, дещо відрізняються. Але загалом стан конкуренції є гіршим, порівняно з більшістю країн світу, у яких вона оцінюється. Постає питання про передумови активізації конкурентної боротьби та зменшення зловживань з боку її учасників.

Закономірності виникнення та розвитку інститутів, причини їх невідповідності вимогам ефективності та можливості їх трансформації розглядаються теорією інституційних змін.

Один із засновників інституціоналізму – Т. Веблен – рушійною силою інституційної еволюції визначає зміну передумов діяльності, які спричиняють розрив між традиційним способом життя та оновленими потребами. Люди, які найкраще відчують такий розрив, стають ініціаторами інституційних змін. Веблен зауважував, що інститути оновлюються із запізненням, часто не відповідають поточному рівню розвитку продуктивних сил та виступають гальмом подальшого їх удосконалення [12].

Т. Веблен започаткував виділення церемоніального та інструментального критеріїв, що використовує суспільство для оцінки необхідності інституційних новацій. Услід за ним представники сучасного інституціоналізму розрізняють церемоніально гарантовані та інструментально гарантовані шаблони пове-

дінки, причому перші є панівними відповідно до концепції церемоніального домінування. Відправною точкою процесу інституційних змін традиційний інституціоналізм називає появу нових знань у формі технологічних новацій. У першу чергу необхідність таких знань оцінюється з точки зору їхніх наслідків для чинної структури статусів, привілеїв, співвідношення прав різних соціальних прошарків. Позитивні інституційні зміни матимуть місце лише в разі зменшення індексу церемоніального домінування, що означатиме визнання суспільством пріоритетності технологічної ефективності над завданням збереження звичних способів взаємодії [13].

Д. Норт сутність інституційних змін пояснює як зміну формальних правил, неформальних обмежень та механізму забезпечення їх виконання. Їхньою мотивацією визначається зміна відносних цін та/або вподобань. Виникнення нових уподобань іноді є результатом зміни цін, але в деяких випадках саме поширення певної ідеології є відправною точкою інституційних змін. Їхніми суб'єктами виступають економічні чи політичні підприємці та їхні організації, які, намагаючись максимізувати добробут у межах наявної системи інституційних обмежень, безпосередньо або опосередковано впливають на ці обмеження. Безпосередньо – змінюючи формальні правила, опосередковано – через вибір напрямів здійснення інвестицій.

Не будь-яка зміна цін або вподобань призводить до інституційної трансформації. Якщо очікувана вигода від неї є меншою за витрати, яких вона вимагає, учасники обміну будуть діяти в межах чинних контрактних правил, тобто дотримуватися наявної інституційної рівноваги. Якщо ж один або обидва учасники угоди відчують вигоду від змін її умов, вони отримують стимул запровадити нові правила контрактації, що вимагає модернізації або порушення правил більш високого рівня [14].

Суб'єктами конкурентної взаємодії, як уже зазначалося, виступають виробники, споживачі й держава. Зацікавленість виробників у розвитку конкурентного середовища залежить від досягнутих ними позицій на ринку. Учасники ринку зацікавлені в існуванні бар'єрів входу; фірми, що досягли високого рівня монопольної влади, прагнуть, як мінімум, до його збереження; виробники, яким вдається підвищити конкурентоспроможність за допомогою заходів недобросовісної конкуренції, теж намагаються не позбутися своїх переваг. У свою чергу, наявні або потенційні учасники ринку, які не мають перерахованих вище статусів та переваг, прагнуть їх отримати, хоча й зацікавлені в зменшенні зловживань із боку своїх конкурентів. Споживачі найбільше виграють від посилення конкуренції, оскільки це мотивує виробників до пошуку шляхів підвищення своєї конкурентоспроможності. Також у наявності конкуренції на ринку зацікавлена держава, тією мірою, якою вона прагне до підвищення ефективності функціонування економіки або, як мінімум, до демонстрації своїх зусиль у боротьбі за чесну та справедливую конкуренцію.

Отже, ініціаторами зміни норм і правил інституту конкуренції можуть виступати споживачі та держава. Кожний виробник зацікавлений в обмеженні можливостей своїх більш потужних конкурентів, але загалом фірми не прагнуть до такої зміни норм і правил взаємодії, що призведе до загострення конкурентної боротьби. Імовірно, усі фірми виграли б від визнання норми незастосування заходів недобросовісної конкуренції, але в кожній з них є мотивація порушити цю норму, особливо якщо її дотримуються інші учасники ринку.

Найбільш актуальними напрямками вдосконалення інституту конкуренції є такі:

- зменшення штучних бар'єрів для входу нових фірм на ринки;
- зменшення можливостей для застосування суб'єктами ринку заходів недобросовісної конкуренції, у тому числі укладання домовленостей, що обмежують конкурентну боротьбу;
- скорочення можливостей монополій для зловживання своїм становищем.

Діяльність за цими напрямками має здійснюватися як складова комплексу дій з удосконалення таких ринкових інститутів, як підприємництво та власність. Таке позиціонування конкурентної політики дає можливість усвідомлювати її зв'язок з усіма заходами, спрямованими на вирішення соціально-економічних проблем країни.

Відповідна практика декларується і зарубіжними країнами, де в законодавчих актах зустрічаються такі

цілі регулювання конкурентних відносин, як чесна та справедлива конкуренція, економічний добробут (споживчий, добробут суспільства чи загальний добробут), економічна ефективність, досягнення певних соціально-економічних результатів (підвищення рівня зайнятості, забезпечення економічного розвитку, зростання конкурентоспроможності національної економіки та продуктивності праці), економічна інтеграція. Наприклад, в Акті про заборону приватної монополізації та підтримку справедливої торгівлі (Японія, 1847 рік) крім цілей, що відповідають загальній меті створення вільної та справедливої конкуренції, визначено цілі стимулювання креативної ініціативи підприємців, підтримки бізнес-активності, підвищення рівня зайнятості та національного доходу. У Південній Кореї Актом про регулювання монополій та справедливую торгівлю наголошується, крім іншого, на боротьбі за збалансований розвиток національної економіки шляхом запровадження чесної та справедливої конкуренції [15, с. 3–4].

В Україні ж заходи, що реалізуються АМКУ, відповідають меті забезпечення чесної та справедливої конкуренції та реалізуються переважно у вигляді розслідувань випадків порушення конкурентного законодавства та накладання штрафів. Незважаючи на такі дії, суттєвого покращання конкурентної ситуації в Україні не спостерігається. Тому є корисним усвідомлення та реалізація законів із захисту конкуренції, а також конкурентної політики як складової політики вдосконалення ринкових інститутів та забезпечення економічного зростання. Слабка специфікація прав власності в Україні та високий рівень трансакційних витрат, пов'язаних із взаємодією держави та бізнесу, держави і споживачів, є і причинами, і наслідками недостатньо ефективного інституту конкуренції. Результатом регуляторної політики держави має бути збільшення на ринку кількості учасників та створення для них однакових умов функціонування.

Якщо держава є відповідальною за зміну формальних правил, то споживачі своєю реакцією на ринкову поведінку окремих виробників впливають на хід конкурентної боротьби та неформальні норми, що будуть використовуватися фірмами. Споживачі формулюють свої вимоги не лише до якості товарів і послуг, але й до якості інформації та загалом усіх методів впливу фірм на свою аудиторію. Якщо споживачі тверезо оцінюють отриману від виробників та про виробників інформацію, готові захищати свої порушені права, це, нарешті, впливатиме на конкурентну політику фірм. Водночас низька культура споживання, невимогливість споживачів, відсутність або бездіяльність громадських організацій, що мають захищати їхні права, роблять виробників менш розбірливими в інструментах конкурентної боротьби.

Удосконаленню інституту конкуренції в Україні на рівні органів державного регулювання перешкоджають незацікавлені у відповідних змінах виробники, які, впливаючи на політичні рішення, намагаються захистити наявну в них монопольну владу, пільговий доступ до ресурсів та інші привілеї. Прагнення споживачів впливати на норми та правила конкуренції стримується низьким рівнем життя та

значними трансакційними витратами, що супроводжують процес захисту споживачами своїх порушених прав.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Конкурентна ситуація в Україні протягом останніх років, якщо оцінювати її за часткою ринків певного типу, погіршилася. Світовий економічний форум оцінює динаміку інтенсивності конкуренції позитивно, але на фоні інших країн Україна виглядає доволі слабо, у тому числі, за позицією ефективності антимонопольної політики. Суб'єктами зміни інституту конкуренції мають виступати споживачі й держава, тоді як виробники, які забезпечили собі високий рівень монопольної влади та неринкові привілеї, зацікавлені в збереженні поточної ситуації. Успішність розвитку інституту конкуренції тією мірою, якою він залежить від держави, визначатиметься успішністю підтримки інших ринкових інститутів, у першу чергу підприємництва та власності. Безпосередніми напрямками здійснення конку-

рентної політики можна назвати зменшення штучних бар'єрів для входу нових фірм на ринки та зменшення можливостей для застосування суб'єктами ринку заходів недобросовісної конкуренції і зловживання монопольним становищем. Не менш важливою для вдосконалення інституту конкуренції є поведінка споживачів, яка проявляється в процесі та результаті вибору тих чи інших товарів і послуг. Важливими перешкодами модернізації інституту конкуренції в Україні виступають неспроможність уряду здійснювати послідовну політику в удосконаленні інституційної організації бізнесу, протидія з боку фірм-виробників, що домінують на ринку, та високі трансакційні витрати, пов'язані із захистом споживачами своїх прав.

Подальше розкриття цієї теми передбачатиме дослідження перешкод розвитку інституту конкуренції в Україні та перспективи їх подолання, зважаючи на особливості конкурентної взаємодії виробників, споживачів та держави на окремих ринках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рикардо Д. Сочинения в 3-х томах [Електронний ресурс] / Д. Рикардо. – Т. 1. Начала политической экономии и налогообложения. – М. : Госполитиздат, 1955. – 339 с. – Режим доступу : http://libertarium.ru/lib_ricardo_reader.
2. Звіт Антимонопольного комітету України за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/110272>.
3. Звіт Антимонопольного комітету України за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/103174>.
4. Звіт Антимонопольного комітету України за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/95116>.
5. Звіт Антимонопольного комітету України за 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/89514>.
6. Звіт Антимонопольного комітету України за 2010 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/89512>.
7. Герасименко А. Г. Конкурентна політика: економічний зміст та напрямки вдосконалення / А. Г. Герасименко // Стратегія розвитку України. Економіка. Соціологія. Право. – 2014. – № 1. – С. 27–33.
8. The Global Competitiveness Report. 2008–2009 / Ed. by Klaus Schwab [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2008-2009>.
9. The Global Competitiveness Report. 2011–2012 / Ed. by Klaus Schwab [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.weforum.org/reports/arab-world-competitiveness-report-2011-2012>.
10. The Global Competitiveness Report. 2014–2015 / Ed. by Klaus Schwab [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2014-2015>.
11. The Global Competitiveness Report. 2015–2016 / Ed. by Klaus Schwab [Electronic resource]. – Mode of access : www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2015-2016.
12. Веблен Т. Теория праздного класса [Електронний ресурс] / Т. Веблен. – М. : Прогресс, 1984. – 183 с. – Режим доступу : http://royallib.com/book/veblen_torsteyn/teoriya_prazdnogo_klassa.html.
13. Bush P. D. The theory of institutional changes / P. D. Bush // Journal of economic issues. – Vol. XXI. – 1987. – № 3.
14. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт ; [пер. с англ. А. Н. Нестеренко ; предисл. и науч. ред. Б. З. Мильнера]. – М. : Фонд экономической книги «НАЧАЛА». – 1997. – 180 с.
15. Lee C. The Objectives of Competition Law [Electronic resource] / C. Lee // ERIA Discussion Paper Series. – 2015. – August. – Mode of access : www.eria.org/ERIA-DP-2015-54.pdf.

Фертикова Т. М.,

Черноморский государственный университет имени Петра Могилы, г. Николаев, Украина

Особенности развития института конкуренции в экономике Украины в свете теории институциональных изменений

В статье исследованы характер конкурентных отношений в экономике Украины, их динамика на протяжении последних лет. Указаны отдельные особенности функционирования института конкуренции. С учетом ключевых достижений теории институциональных изменений определены такие субъекты развития института конкуренции, как государство и потребители, их мотивация и обстоятельства, которые пре-

пятствуют эффективным изменениям. Обоснована зависимость развития института конкуренции от успешности поддержки на государственном уровне других рыночных институтов, в первую очередь предпринимательства и собственности. Предложены непосредственные пути усовершенствования института конкуренции в Украине.

Ключевые слова: конкуренция; институт конкуренции; институциональные изменения.

Fertikova T. M.,

Petro Mohyla Black Sea State University, Mykolaiv, Ukraine

Peculiarities of development the institution of competition in economy of Ukraine in light of institutional changes theory

In the article the nature of competitive relations in Ukraine and its dynamics in recent years is explored. In accordance with the estimation of Antimonopoly Committee of Ukraine the competitive situation has worsened. According to the World Economic Forum dynamic of competition intensity is positive. But the competitive situation in our country is worse than in most other countries from the least in Global Competitiveness Report. Some features of functioning of the institution of competition in the economy were found out. On base of the theory of institutional changes such subjects of development of the competition institution are defined, as the state and consumers. Their motivation and circumstances that prevent effective changes are determined.

Dependence of the institution of competition on successful state support of other market institutions, like entrepreneurship and property, is substantiated. There are some proximate directions of competitive policy implementation, like reducing of artificial barriers to enter of new firms the market; reducing of opportunities for market players to use unfair competition and abuse the dominant position. Also consumer behavior in the process of products choice, consumer demand is important for improvement the institution of competition. Among the obstacles for modernization of it is government's inability to implement a coherent policy to improve the institutional organization of business, opposition from firms that dominate on the market and the high transaction costs of protection by consumers their rights.

Keywords: competition; institution of competition; institutional changes.

Рецензенти: *Кузьменко О. Б.*, д-р екон. наук, професор;

Якубовський С. О., д-р екон. наук, професор.